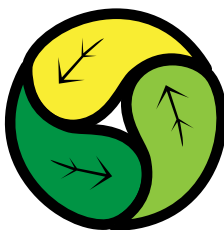

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ЗЕМЈОДЕЛСКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2009
YEARBOOK

ГОДИНА 9

VOLUME IX

UNIVERSITY “GOCE DELCEV” – STIP
FACULTY OF AGRICULTURE

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП, ЗЕМЈОДЕЛСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP, FACULTY OF AGRICULTURE

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Илија Каров
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Рубин Гулабоски
М-р Ристо Костуранов

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Prof. Ilija Karov, Ph.D
Prof. Blazo Boev, Ph.D
Prof. Liljana Koleva-Gudeva Ph.D
Prof. Rubin Gulaboski, Ph.D
Risto Kosturanov, M.Sc

Редакциски одбор

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Илија Каров
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Верица Илиева
Проф. д-р Љупчо Михајлов
Проф. д-р Рубин Гулабоски
Доц. д-р Душан Спасов

Editorial staff

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Prof. Ilija Karov, Ph.D
Prof. Blazo Boev, Ph.D
Prof. Liljana Koleva-Gudeva Ph.D
Prof. Verica Ilieva, Ph.D
Prof. Ljupco Mihajlov, Ph. D
Prof. Rubin Gulaboski, Ph.D
Ass. prof. Dušan Spasov, Ph.D

Одговорен уредник

Проф. д-р Саша Митрев

Editor in chief

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D

Главен уредник

Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

Managing editor

Prof. Liljana Koleva-Gudeva Ph.D

Јазично уредување

Даница Гаврилоска-Атанасовска
(македонски јазик)
М-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Marija Kukubajska, M.Sci.
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Земјоделски факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Štip
Faculty of Agriculture
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

- Митрев С., Билјана Ковачевиќ, Каров И. и Спасов Д.
Идентификација на *Pseudomonas viridiflava* (burkholder) downson,
еден од причинителите на гниење на стеблото кај домотот во
Струмичкиот регион
Mitrev S, Kovacevik B, Karov I., and Spasov D.
Identification of *Pseudomonas viridiflava* (burkholder) downson, as one 7
of the causers of tomato pith necrosis in the region of strumica
- Каров И, Митрев С, Билјана Ковачевиќ и Емилија Костадиновска
Tapesia yallundae WALLWORK & SPOONER, причинител на
симптомот „птичје око“, кај пченицата и јачменот во Република
Македонија
Karov I., Mitrev S., Biljana Kovacevik and Emilija Nakova
Tapesia yallundae WALLWORK & SPOONER, causer of “Eyespot” 19
disease at wheat and barley in republic of Macedonia
- Лилјана Колева-Гудева, Фиданка Трајкова
Морфолошки карактеристики на плодови од андрогенетски линии
пиперка (*Capsicum annuum* L.) одгледувани во пластеник (2007-
2009)
Liljana Koleva-Gudeva, Fidanka Trajkova
Morphological charactersitics of fruits of different androgenic pepper 29
lines (*Capsicum annuum* L.) cultivated in plastic tunnel (2007-2009)
- Еленица Софијанова, Петар Клетникоски
Нов пристап на менаџментот во организациски конфликтни ситуации
Elenica Sofijanov, Petar Kletnikoski 39
New approach of management in organizatioanal conflict situation
- Dragica Spasova, Dusan Spasov, Ljupco Mihajlov, Ana Stoilova, Neli Valkova
Application of cluster analysis for evaluation of new Bulgarian and
Macedonian Cotton varieties and lines
Драгица Спасова, Душан Спасов, Љупчо Михајлов, Ана Стоилова, Нели
Валкова
Примена на збирни анализи за евалуација на нови бугарски и 47
македонски сорти и линии памук

Милан Ѓеорѓиевски, Мите Илиевски, Ристо Кукутанов Производно-технолошки особини на некои нови линии пиперка Milan Gjeorgjievski, Mite Ilievski, Risto Kukutanov Production and technological characteristics of same new pepper genotips	57
Мите Илиевски, Гоце Василевски, Драгица Спасова, Милан Ѓеорѓиевски, Ристе Кукутанов Влијанието на системот на одгледување врз некои морфолошки и производни својства на меката пченица Mite Ilievski, Goce Vasilevski, Dragica Spasova, Milan Georgievski, Riste Kukutanov The influence of growing system on some morphological and production features of soft wheat	65
Ацо Кузелов, Дијана Насева, Горан Бојков Statistical processing of the chemical analysis of some meat Ацо Кузелов, Дијана Насева, Горан Бојков Статистичка обработка на хемиските анализи на некои видови месо	77
Снежана Ставрева-Веселиновска Дистрибуција на оловото во водата, седиментот, оризот и некои градинарски култури во сливот на реката Брегалница Snezana Stavreva-Veselinovska Distribution of lead in water, sediments, rice and gardening cultures at the confluence of river Bregalnica	87
Марина Николова, Еленица Софијанова, Петар Клетникоски Контрола и сертификација на органските производи Marina Nikolova, Elenica Sofijanovska, Petar Kletnikoski Control and sertification of organic product in Bulgaria	101
Верица Илиева, Илија Каров, Наталија Маркова, Рубин Гулабоски Варијабилност на некои фенотипски својства кај некои домашни генотипови ориз (<i>Oryza sativa</i> L.) Verica Ilieva, Ilija Karov, Natalija Markova, Rubin Gulaboski Variability of some phenotype properties on domestic genotype rice (<i>Oryza sativa</i> L.)	111
Критериуми за објавување во Зборникот	123

ПРЕДГОВОР

Универзитетот „Гоце Делчев” – Штип, со донесување на Законот за основање на државен Универзитет „Гоце Делчев” – Штип, започна со работа на 27 март 2007 година како високообразовна институција со четири факултетски единици и со дисперзија на наставата во Штип, Струмица и Кочани. Денес, за само четири години од своето постоење, оваа институција прерасна во еден од водечките високообразовни центри во Република Македонија, втор по големина, со 13 факултети и 1 висока школа и со дисперзија на наставата во 12 општини: Штип, Струмица, Кавадарци, Гевгелија, Кочани, Свети Николе, Винаца, Берово, Радовиш, Прилеп и Скопје. На прагот од четвртата академска година, во нашите современо опремени амфитеатри, предавални, лаборатории и кабинети, својата иднина ќе ја градат околу 12.800 студенти (со новата студиска 2010/2011 година), кои заедно со околу 550 вработени ќе ги доградуваат темелите на овој млад, но модерен и перспективен универзитет.

Земјоделскиот факултет, како интегриран дел од Универзитетот „Гоце Делчев” – Штип, ги следи модерните и современи трендови на високото образование, а според потребите на пазарот на трудот во државата, наставата ја организира во 4 општини и тоа: Штип, Струмица, Кавадарци и Свети Николе – Општа насока, тригодишни студии, и четиригодишни студии организирани по модули во градовите: Штип – модул Агроменаџмент; Струмица – модул Интегрално земјоделско производство; Кавадарци – модул Енологија и Свети Николе – модул Преработка на земјоделски производи.

Покрај наставно-образовна дејност, голем дел од своите активности Земјоделскиот факултет ги посветува на науката и истражувањето. Како плод од стручно-апликативната и научноистражувачката дејност на Земјоделскиот факултет произлегува и оваа издание на Годишниот зборник, што во континуитет годинава се објавува по деветти пат.

Македонското земјоделско производство има долгогодишно искуство и богата традиција за што нашите земјоделски производи се познати по квалитет во регионот и пошироко. Инволвирањето на науката во аграрот е еден од нашите водечки приоритети, со што го унапредуваме производството на здрава храна по квалитет и по квантитет, придонесуваме за развојот на индустријата за преработка на земјоделските производи, влијаеме во управувањето на македонските природни ресурси, а со тоа непосредно и во развојот на руралната и урбаната средина.

Оваа издание на Годишниот зборник на Земјоделскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев” – Штип е уште една потврда за нашата севкупна активност и стремеж за негување, подобрување и осовременување на македонското земјоделско производство.

INTRODUCTION

The “Goce Delcev” University – Stip, resumed operation following the enactment of the Law that founded it. The university opened on March 27 th , 2007, and established itself as an institution of higher learning made up of four colleges and three affiliates located in Stip, Strumica and Kochani.

Today, a mere tree years after its establishment, this university has developed into one of the leading centers of higher education in the Republic of Macedonia. It is now the second largest in the country, and consists of 14 colleges and affiliates in different municipalities, including Stip, Strumica, Kavadarci, Gevgelija, Kochani, Sveti Nikole, Vinica, Berovo, Radovich, Prilep and Skopje.

The university has entered its fourth academic year and already acquired state-of-the-art equipment for its amphitheaters, lecture rooms, laboratories and offices. In that short time 12.800 students (including study year 2010/2011) and 550 employees came together to build their future and upgrade the foundation of this young, modern, but remarkably prosperous university.

As an integral part of the “Goce Delcev” University – Stip, the College of Agriculture pursued contemporary trends in higher education that complement the requirements of the national labor market. The college has organized its teaching and scientific work in four different municipalities: Stip, Strumica, Kavadarci and Sveti Nikole. The College of Agriculture, within its department of general studies that offers a three and a four year degree, is organized according to various modules: agricultural management in Stip, integrated agricultural production in Strumica, enology in Kavadarci and production and manufacturing of agricultural produce in Sveti Nikole.

The College of Agriculture dedicates a large portion of its activities to science and research, in addition to its educational/teaching function. This annual edition, the nine in a series, is the result of applied expertise and scientific research performed at the “Goce Delcev” University College of Agriculture.

Macedonian agricultural production has long experience and a rich tradition that has led to its excellent reputation in the broader region. Introducing science into the agrarian sector has been a priority in advancing the qualitative and quantitative production of healthy foods. This process contributes to the development of food manufacturing, and to the university’s scientific impact on the proper management of Macedonia’s natural resources.

This has had a positive effect on the development of rural and urban environment. This issue further confirms that our overall activity facilitates the goal of fostering, improving and modernizing Macedonian agricultural production.

UDC 631.147

Оригинален научен труд
Original research paper

КОНТРОЛА И СЕРТИФИКАЦИЈА НА ОРГАНСКИТЕ ПРОИЗВОДИ

Марина Николова*, Еленица Софијанова**, Петар Клетникоски**

Краток извадок

Концепцијата за одржлив развој се претвори во почетна точка за разработување на еднаква економска и социјална политика во однос на околината не само на глобално туку и на регионално и секторско ниво. Органското земјоделство е во основата на тој концепт. Со воведувањето на тој вид на земјоделство во пракса се отстрануваат или намалуваат негативните еколошки последици од конвенционалното земјоделство, се постигнува биолошка рамнотежа во производниот систем и се одржува и зголемува биолошката разновидност во некои региони и создавањето на стабилен земјоделски систем.

Постојат бугарски органи за контрола и сертификација на бугарски органски производи, како и странски контролни органи кои дејствуваат на територијата на Р. Бугарија и нивниот број постојано се зголемува. Изграден е систем за информирање и консултирање преку НССЗ, невладини фондации и организации.

Клучни зборови: *органско земјоделство, производство на растенија, контрола, сертификација, органско производство.*

*Стопанска академиа „Д.А. Ценов“ - Свиштов, Р. Бугарија; m_nikolova@uni-svishtov.bg

**Универзитет „Гоце Делчев“, Земјоделски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бб, 2000 Штип, Р. Македонија; elenica.sofijanovaa@ugd.edu.mk

CONTROL AND CERTIFICATION OF ORGANIC PRODUCT

Marina Nikolova*, Elenica Sofijanov , Petar Kletnikoski****

Abstract

The concept of sustainable development has become a starting point for the development of an equal economic and social policy with regards to the environment, not only on a global, but on a regional and sector level as well. Organic agriculture is the basis of this concept. By introducing this kind of agriculture in practice, the negative environmental consequences from conventional agriculture can be reduced or completely removed, a biological balance in the production system can be achieved and the biological differentiation in some regions, as well as the development of stable agricultural system, can expand and become sustainable.

There are Bulgarian institutions for control and certification of their organic products as well as foreign control institutions that are operating on the territory of Republic of Bulgaria and their number is growing continually. An information and consulting system is being created through NSSZ, nongovernmental foundations and organizations.

Key words: *organic agriculture, plant production, control, certification, organic production*

1. Вовед

Како произведен систем кој води до добивање на производи со повисока продажна цена, органското земјоделство не би можело да опстане без создавање на договорените стандарди за производство и контрола на целиот производствен систем. Врз основа на тие документи се гради довербата на побарувачите во квалитетот на органските производи. За да се гарантира дека органските производи се произведуваат соодветно на барањата кои се истакнати во правна рамка, односно производство, дејностите извршени од операторите во сите етапи на производство, обработката и распространетоста на органските производи треба да се приспособат на контролниот систем, определен и управуван во согласност со прописите, истакнати во Правилникот (ЕО) N 834/2007.

*Academy of economic “D.A.Cenov” – Svishtov, R. Bulgaria; m_nikolova@uni-svishtov.bg

**Goce Delcev University, Faculty of agriculture, “Krstе Misirkov” b.b 2000 Stip, R .of Macedonia; petar.kletnikoski@ugd.edu.mk

2. Материјали и методи

При изработка на овој труд се користени материјали од Правилникот на ЕУ за контрола и сертификација на органските производи, како и податоци од Министерството за земјоделство и храна на Р. Бугарија.

Користени методи се: аналитичкиот и компаративниот метод.

3. Резултати и дискусија

Државите-членки на ЕУ создаваат систем за контрола и определуваат еден или повеќе компетентни органи, соодветни за контрола во врска со обврските наведени во сегашниот Правилник и се соодветни на Правилникот (ЕО) *N882/2004*. Карактерот и појавата на контролата се појавуваат врз основа на оцената на ризикот од појавата на неправилности и нарушувања во однос на исполнувањето на барањата, определени во сегашниот Правилник. Компетентниот орган може да ги префрли своите компетенции за вршење на контрола на еден или повеќе надзорни органи. Надзорните органи предлагаат соодветни гаранции за објективност и непристрасност и имаат на располагање квалификуван пресонал и ресурси, неопходни за исполнување на нивните функции

„Надзорен орган“ значи јавна административна организација во држава-членка, на којашто компетентниот орган ја има препуштено својата целосна и поединечна компетенција за инспекција и сертификација во областа на органското производство, соодветни на предвидените прописи во сегашниот правилник;

„Контролен орган“ значи независна трета земја којашто извршува инспекција и сертификација во областа на органското производство, соодветни на предвидените прописи во сегашниот правилник; контролниот орган е акредитиран и е одобрен од компетентните органи и ги информира за резултатите од извршената контрола.

ЕУ гарантира дека создадениот систем за контрола врши испитување на секој производ низ сите етапи на производство, обработка и дистрибуција, за да се обезбеди гаранција на побарувачите дека органските производи се произведени соодветно на барањата.

Доколку бидат забележани неправилности или нарушувања со траен ефект, надзорниот или контролниот орган му забранува на тој оператор (производител или преработувач) да врши трговија со земјоделски производи при етикетирање и во рекламата на органскиот метод на производство за период во согласност со компетентниот орган на државата-членка.

Во случај на неправилност или нарушување кои се однесуваат на органските производи, се известуваат соодветните контролни органи,

надзорни органи на државите-членки и на регулаторниот комитет за органско производство на ЕУ.

Секоја година најдоцна до 31 јануари надзорните и контролните органи им предаваат на компетентните органи список на оператори кои биле објект на нивна контрола до околу 31 декември претходната година. Надзорните и контролните органи водат актуализиран список, кој ги содржи имињата и адресите на операторите, коишто се објект на системите за контрола. Тој список им се предава на располагање на заинтересираните земји.

Ефективноста на извршената контрола на органското производство е од посебно значење за стекнување на доверба на потрошувачите и е еден од задолжителните услови на кои треба да одговара секоја земја, која не е членка на ЕУ, а која сака да биде ставена во списокот на третите земји со призната еквивалентност на практиката и да користи од значително олеснувачкиот режим на увоз на нејзините продукти во земјите-членки на ЕУ. Земја која не е вклучена во тој список, според праксата, треба да го ре-сертифицира своето производство преку орган признат од европските компетентни власти

Сертификацијата на органското земјоделство и производство на храни во Бугарија може да се врши и од странски сертифицирани организации, на пример: **SKAL** (Холандија), **Ecocert** (Франција), **Lacon** (Германија), **Soil Association** (Велика Британија), **Oekop** и **DEMETER** (Германија), **DIO** (Грција), **NOP** (USA) и др. Некои од нив веќе имаат претставништва во Р. Бугарија или остваруваат директна контрола и сертификација на бугарски производители, преработувачи и трговци или осигуруваат втор сертификат, ако има таква потреба или не се признава европскиот - типичен пример во тој однос е американскиот NOP.

За да се гарантира појавата на органското производство на храни од растителни производи треба да се внимава на точно определените стандарди. Целиот систем од фармата до крајниот конзумент треба да биде контролиран и сертифициран од независен контролен органи акредитиран од Министерството за земјоделство и храна. Сертифицираните организации кај нас вршат независна контрола и сертификација за органско производство во согласност со барањата на:

- Наредба 22/2001 за органско производство на растенија, растителни продукти и храна од растително потекло и неговото значење;
- Закон за воведување на Општите организации на пазарите за земјоделските производи на Европската унија;
- Правилник 2092/91 на ЕУ, кој се заменува од Правилник (ЕО) N 834/2007, почнувајќи од 1 јануари 2009 г.

Ако не се придржуваат кон барањата може да се бара консултација од други компетентни орагани - независно од системот за сертификација и контрола во некои случаи има потреба од меѓународен спор за докажување на соодветноста на производите со правилата и принципите на органското производство. Од тие причини се спроведуваат испитувања на продуктот во специјализирани лаборатории. Во Бугарија се применува проверка од акредитирани лаборатории за испитување на органска храна, како што е: „Централната лабораторија за контрола на пестициди, нитрати, тешки метали и ѓубрива”.

Во согласност со бугарската законска уредба, контролата и сертификацијата на органското производство им се доверени на правни лица-трговци, здруженија со нестопанска цел, акредитирани од Исполнителната агенција „Бугарска служба за акредитација”, кои имаат дозвола од Министерството за земјоделство и храна во улога на надзорен орган.

Акредитираните контролни и сертификаирани фирми се објавуваат во информацискиот регистер на МЗХ соодветни на барањата на чл. 16, ам. 3, т. 4 на Законот за општи организации на пазарите на земјоделските производи на Европската унија:

„Балкан биосерт” ООД код: BG-02. Партнери се FiBL (Научен институт за органско земјоделство, Швајцарија), ИМО (Институт за пазарна екологија, Швајцарија) и „Биоселена” (Фондација за органско земјоделство, Бугарија), кои овозможуваат техничка помош на „Балкан биосерт”. Услугите кои им се нудат на органските производители се:

- контрола на органските фармери, производствени, преработувачки и трговски претпријатија;
- сертификација во согласност со бугарското органско законодавство;
- сертификација во согласност со органското законодавство на ЕУ, САД, Јапонија и приватни марки на органско производство, заедно со Институтот за пазарна екологија;
- информација за органското законодавство и режимите за увоз на различни земји.

„QC&I” (Квалитет, сертификација и инспекција) Интернешнал сервис” АД код: BG-03. Остварување на контрола и сертификација на биолошкото производство на земјоделските производи и храна од земјоделско потекло:

- производители
- преработувачи
- трговци.

„CERES - сертификат на еколошки стандарди” код (CERES-Certification of Environmental Standards GmbH-Germany) код: BG-04.

Е акредитирана за сертификација по ЕУ2092/91, USDA/NOP, JAS Organic, Eurep GAP и др. Врши услуги за контрола и сертификација за:

- за производители и мали организации на производителите
- собирачи на самоникнати растенија
- преработувачи
- трговци.

„ЛАКОН” ООД (LACON GmbH- Germany) код BG-05

Сертифицирана организација ЛАКОН ООД врши независна контрола и сертификација на биолошкото производство во согласност со барањата на Правилник 20092/91 на ЕУ, National Organic Program (NOP) USDA ; International Food Standard (IFS); EurepGAP. Врши услуги за независна контрола и сертификација на:

- фармери, здруженија од индивидуални фармери
- преработувачи, здруженија од произведувачи
- трговци на органско производи
- извезувачи и увезувачи на органски производи.

„БИ СИ ЕС ОЕКО – ГАРАНТИ” ООД (BCS Oko-Garantie GmbH-Germany) код BG-06: Врши независна контрола и сертификација низ целиот свет и во сите сфери на органското и биодинамичното производство соодветни на барањата на Правилник 2092/91 на ЕУ, NOP/ USDA (National Organic Program USDA); JAS/MAFF (Japanese Agricultural Standard of Organic Product); GLOBAGAP.

Организација „Контрол јунион сертифициејшнс” (Control Union Certifications B.V) BG-07: Тоа е меѓународна група од компании со седиште во Ротердам, Холандија, специјализирани во сертификација на системи, услуги, процеси и продукти. Предлага полн пакет од сертифицирани програми со различни стандарди: GLOBAGAP (Eurep GAP); Bio Suisse inspection; EU 2092/91; JAS (Japanese Agricultural Standard); Natural inspections; NPOP (National Program for Organic Products); USDA/NOP.

АСЕРТ Европска организација за сертификација (“A CERT European organization for certification S.A. – Greece) код: BG-08

Остварува контрола и сертификација во согласност со Правилник ЕУ2092/91 за Бугарија.

Кандидатите за органски производители, преработувачи и трговци можат да изберат кој било од нив, ако се земе предвид дејноста која планираат да ја развиваат, како и земјите со кои ќе остваруваат партнерски и трговски дејности и бараните сертификати во нив. Можно е во рамките на веќе установените контакти и режими на контрола и сертификација од определена организација, органскиот производител да го смени својот контролен орган во друг таков, којшто ќе го продолжи нивното партнерство.

Контролниот орган и производителот склучуваат договор, со којшто се градат односи според остварување на контрола, плаќање за контрола и издавање на сертификат за органско производство и со можност за сертификати за преработка и/или трговија со органски производи. Стремежот на органските производители треба да биде кон затворање на производниот циклус и продажба (директна или со посредник) на своето производство.

3.1. Основни правила при контрола и сертификација на органското производство

Правилата за органско производство на растенија и растителни производи треба да се користат најмалку две години пред засадувањето на соодветната култура, а за повеќегодишните растенија, со исклучок на ливадите, најмалку три години пред првата реколта.

Периодот се означува како преоден период (период на конверзија) кон биолошкото производство на растенија и растителни продукти. **Периодот на конверзија** започнува да тече од моментот на склучување на договорот со контролниот орган, кој може да го зголеми или намали преодниот период во зависност од тоа како е користена земјоделската земја по одобрувањето од министерот за земјоделство. Намалување на преодниот период се дозволува, кога на земјоделската површина не се употребувани ѓубрива и подобрувачи на почвата во траење од најмалку три години пред почетокот на преодниот период.

Рокот на преодниот период се определува со тоа што гарантира дека при истекувањето на рокот, во почвата, а кај повеќегодишните растенија - во растенијата нема да има резидуи од распаѓањето на соодветниот продукт за растителна заштита.

Секој производител кој воведува органско производство, разработува и предава на контролниот орган план за конверзија (премин). Планот задолжително одговара на барањата за органско производство за соодветните растенија, установени во Наредба 22. Контролниот орган секоја година го следи и дава оценка на исполнувањето на претставениот план. Преминот кон органско производство истовремено во целото стопанство се врши постепено преку менување на полињата кое одговара со максималното траење на воведувањето и неговиот план.

По истекувањето на преодниот период стопанството навлегува во етапата на органско производство и добива сертификат на органски производител. Ако ги преработува органските производи може да добие сертификат за органски преработувач. Во случај ако органскиот производител сам ги продава своите производи, контролниот орган издава сертификат на органски трговец. Секој од сертификатите е сврзан со

исполнување на специфични правила на работа и барања кон водењето на документацијата која го спроведува органското производство, преработка и продажба кои ги следи стриктно контролниот орган. Етикетирањето на органските производи е под контрола на контролниот орган.

Во случај кога производството е органско, а преработката не е сертифицирана како таква, тогаш и преработениот производ не се признава за органски од контролниот орган и фармерот нема право да го означи како таков на етикетата.

Истовремено, преработувачкото претпријатие не може да биде сертифицирано како органско ако нема сопствено органско производство на растителна суровина или склучен долгорочен договор со органски производители, кои немаат можност за органска преработка на своето производство. На таа основа се издава и сертификат за трговец на органски производи.

За да биде сертифицирано едно преработувачкото претпријатие како органско е неопходно да одговара на две основни барања: да има доставувач на органски суровини (доволно е максимум 5 % неоргански состојки) и да има можност да ја раздвои преработката на органското производство од конвенционалното производство (кога претпријатието преработува и конвенционално производство). Раздвојувањето може да се случи по време (на пример, прво се преработува органската суровина, потоа конвенционалната), кога треба машините и апаратите да се исчистат добро пред преработката на органските суровини, така што не настанува загадување со неорганските. Можно е да има и две посебни технолошки линии за преработка на органска и конвенционална суровина. Сите суровини кои се вложени во производството на органски производ треба да се складираат посебно од конвенционалните суровини и додатоци, готовиот производ, исто така, треба да се складира посебно.

Органските преработувачки претпријатија водат секојдневно дневници на влезните суровини, додатоците, дневник на преработка и дневник за складирање. Влезни суровини и додатоци се придружуваат со фактура и фотокопија на сертификатот за органско производство. На задолжителна проверка од контролниот орган подлежи целото претпријатие минимум еднаш годишно, дополнително се прават најавени и ненајавени проверки.

За разлика од сертификацијата на фармите, каде што има преоден период од две години (три години за повеќегодишните насади), преработувачкото претпријатие може да биде сертифицирано многу брзо, ако ги исполнува условите.

Контролниот орган врши полна проверка на место барем еднаш годишно, но може да извршува и дополнителни планови или неочекувани

проверки. При вршењето на проверките, контролниот орган може да зема проби од почвите, водата на наводнување и растенија со цел да се провери присуството на губрива и препарати кои не одговараат на органскиот начин на производство.

Производителите на растенија и растителни производи се должни да овозможат достап на контролниот орган до објектите коишто треба да се проверат и до документацијата и да ја дадат бараната информација поврзана со контролираната дејност, вклучувајќи ги резултатите од испитувањата и пробите.

Кога еден производител, освен што произведува органски производи, произведува конвенционални производи, на контрола подлежат сите земјоделски површини, производствените простории и местата за складирање на суровини и производи.

4. Заклучок

Агроеколошкото реонирање во Бугарија ги демонстрира големите можности на земјата за развојот на органското производство како резултат на природно-климатските и разновидноста на почвата, што овозможува широка палета на производи коишто можат да се одгледуваат на органски начин.

Постои полна синхронизација на бугарското законодавство во сферата на агроекологијата со европското, кое ќе ги отвори пазарите на Европа за бугарските органски производи.

На располагање се бугарските органи за контрола и сертификација на бугарски органски производи - како и дејствувачките странски контролни органи на територијата на Бугарија и нивниот број се зголемува. Изграден е систем за информирање и консултација преку НССЗ, невладини фондации и организации.

Проблемите кои се појавуваат во процесот на реализација на органските производи - како резултат на расцепканоста на земјоделските парцели, финансирањето на ситните производители, обезбедувањето на неопходните ресурси и др. Осигурувањето на преработката на органски производи е сериозна препрека во осигурувањето на органскиот финален производ за извоз.

Литература:

- Andreev, R., H Kutinkova, D. Ivanova. 2003. Integrated Pest Management – Basic Element of Ecologically Friendly Technologies in The Agriculture in Bulgaria. International conference of BENA, November 2002, Edirne – Turkey; Journal of Environmental Protection and Ecology. Vol. 4(2). 496-504
- Информационен регистър на лицата, получили разрешение да осъществяват контрол за съответствие на биологичното производство, МЗГ, ДВ, бр. 96/28.11.2006 г.
- Каров, С., (2006) Биологично производство на ябълки, Асоциация за биологично земеделие „Екофарм“, Пловдив.
- Николова, Св., Ив. Янакиева и др. (2008), Практическо ръководство „В полза на земеделските производители и околната среда“, София.
- Стойнев, К. (2004), Екологични и технологични аспекти на съвременното земеделие, София.
- Учебен модул за фермери (2006) – “Природосъобразно отглеждане на билки” програма Leonardo da Vinci, “Алтернативи за финансиране на биологичното земеделие в България”, София.
- Фондация “Тайм Екопроекти” с финансовата подкрепа на ЕС и МЗГ (2006)- Наръчник на производителите на биологични продукти г.
- Янчева, Хр. (2008), Наръчник по биологично земеделие – Пловдив.<http://www.balkanbiocert.com/pdf/>, Изисквания при контрол на преработватели и търговци, съгласно Европейското биологично законодателство, Балкан Биосерт ООД
- <http://www.balkanbiocert.com/pdf/>, Стандартни процедури за контрол и сертификация на биологични продукти, Балкан Биосерт ООД